

Munkedal

i de

Isländska

Sagorna

Stängens
Schibone

Låne
Schibone

KONGEVEIEN

INTERREG IIA

Munkedal i de Isländska sagorna

I den isländske historieberättaren Snorre Sturlassons berättelser förkommer platser i Munkedal och dess omnejd ett flertal gånger. Just denna trakt har varit mycket viktig att härska över för dem som ville ha makten över det inre av Ranrike. Från Foss kunde man ha kontroll över landvägen i norrsydlig riktning och sjöförbindelserna genom Gulmarsfjordens två djupa vikar.

Efter kung Sigurd Jorsalafars död 1130 pågick en tid av grymma strider, våld och intriger..

Striderna började med att en irländsk äventyrare, Harald Gille, kom till Norge och uppgav sig vara bror till Sigurd Jorsalafar. Han bevisade sitt släktskap genom järnbörd, d.v.s att hålla ett hett järn i händerna utan att bli bränd. Tvärtemot vad han lovat Sigurd före dennes död lät Harald utropa sig till kung över halva Norge. Sigurds rättmätige son Magnus gjorde dock motstånd mot inkräktaren.

Harald Gille slår läger vid Färlev.

Den 9 augusti 1134 tågade Harald Gille med en här om 1500 man som han samlat vid Foss och slog läger vid gården Färlev längst inne i Gullmarens norra vik. Där överraskades han av Magnus som kom med 6000 man. Magnus anföll och framför hans här bars det heliga korset i silver. I Haralds här fanns hans bror Kriströd. Han var en stor stridsman, som gick ut i striden utan vare sig hjälm eller brynja och med sitt svärd fällde sina fiender. Men Kriströd hade året innan med tvång och hot tvingat en man in i armén. Denne man såg nu sin möjlighet att hämnas, så när han befann sig bakom Kriströd höjde han sitt spjut och rändde det i ryggen på Kriströd så spjutet trängde ut genom bröstet. Kriströd stupade och Harald trängdes nu ner mot stranden och måste ta till flykten då större delen av hans här blev nedgjord.

Genom slaget blev Magnus kung över hela Norge.

Harald Gille flydde nu till Danmark, där han fick hjälp av sin fosterbroder, danske kungen Erik Edmund. Av honom fick han Halland i förläning och anlände till Kongahälla med en dansk här. Där lyckades han genom list och förläningar få folket på sin sida. Uppmuntrad av framgången fortsatte Harald Gille genom Bohuslän, där han mördande och plundrande kung Magnus vänner. Vid ankomsten till Bergen fängslade han kung Magnus som misshandlade genom att man stack ut ögonen på honom. Han blev dessutom kastrerad så att han inte skulle kunna få några arvingar. Därefter blev han satt i ett kloster i Trondheim. Han blev efter det kallad Magnus den Blinde.

Trots sin grymhät beskrivs Harald Gille som en levnadsglad och sällskaplig man, glad i dryckjom och kvinnor. Genom givmildhet och smidighet vann han anhängare. Men Harald blev i sin tur undanröjd av en ny tronavkrävare som kallades Sigurd Slembe (d.v.s den onde) eller Slembediakne, eftersom han en tid hade

Sigurd Haraldsson av Norge, där av Sverres efternamn Sigurdsson. Sverre växte upp och uppfostrades till präst på Färöarna och återvände till Norge 1176. Det var vid den tiden i Norge uppror mellan Birkenbeinarna och kung Magnus Erlingsson. Sverre stannade inte i Norge utan reste till gården Hammar i Värmland där han försökte övertyga kungadottern Cecilia om att han var hennes halvbror. Det uppskattades inte av kungadottern och Sverre jagades bort till skogarna i Dal. I flykten hade Sverre följa med Birkenbeinarna som flytt efter ett nederlag mot Kung Magnus. Birkenbeinarnas namn kom från att de använde näver för att täcka deras ben i brist på kläder. De var bönder från Bohuslän som efter att ha råkat illa ut i strider mellan Norge, Danmark och Sverige blivit rövare. De var också bönder från fjällbygderna som blivit fördrivna av Kung Magnusson. Deras tillhåll var bland annat i trakterna kring Kynnefjäll och Sörbo. Birkenbeinarna insåg att de behövde en stark ledare och valde Sverre till deras kung i Sörbo 1177. Sverre tog kommandot över Birkenbeinarna och förvandlade dem från rövare till disciplinerade soldater.

Simon i Skredsvik.

Kung Sverre och hans soldater blev starkare och starkare och gjorde sina räder här och där. En som råkade illa ut var ländermannen Simon i Skredsvik som förlorade en strid mot rebellerna i närheten av Vänersborg. Han fick sin gård i Skredsvik uppbränd och blev bestulen på sin boskap. Boskapen blev ett skrovsmål för Birkenbeinarna som sägs ha

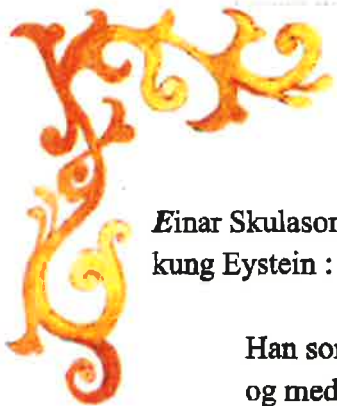
varit tvungna att ibland leva på underbarken från träden.

Kung Magnus nederlag

Kung Sverre och hans Birkenbeinrare vann många strider mot Kung Magnus och till slut i Kungahälla fick han kung Magnus att fly till Danmark. Veckan efter kom kung Magnus tillbaka med 24 skepp från Danmark och drog i ståtlig procession genom Kungahällas gator med sina trupper. Kung Magnus mötte sedan kung Sverre

och hans 14 skepp i Sognefjorden där de båda manade sina besättningar till strid. Oddsen var inte de bästa för kung Sverre med hans 14 skepp mot kung Magnus 24 skepp. Magnus band samman sina skepp så som han brukade medan Sverre lät sina båtar attackera var för sig. Själv satt Sverre i en liten båt och pekade ut var de svaga punkterna fanns och dirigerade styrkorna dit. Enligt sagan dödades över 2160 män och däribland kung Magnus och sjutton av hans hövdingar. Sverre blev nu kung för hela landet.

Einar Skulason da Simon Skalp hade drept kung Eystein :

Han som til mord har seg vennet
og med mye ondskap sveik kongen,
han vil seint få sin frelse,
Simon Skalp,
for slik udåd.

Kungens öde och i synnerhet det sätt han mötte döden på tycks ha gjort ett outplånligt intryck på allmogen. Man visste mycket snart att berätta om oförklarliga händelser som man knöt till den döde kungen. Underverk skedde när man bad vid hans grav inne i kyrkan. Kungen uppfattades som oskyldigt dömd och han kom tidigt att betraktas som helig – den helige Eystein eller S:t Eystein. Eysteins ovänner tyckte inte om detta utan tog till en gammal beprövad metod, de kokade soppa på hundben och hällde soppan på Eysteins grav. Underverken upphörde därefter.

Korskällan och Skårkällan

Ända fram till 1800 – talet lär man ha offrat vid källorna för att få bot för sjukdomar. Korskällan, kallad så efter korshuggningen eller S:t Eysteins källa var i bruk som källa ända fram till 1960, då den lades igen. Bredvid Korskällan finns nu en vårdcentral som på sätt och vis är en fortsättning av källans traditioner.

Efter mordet på Eystein

Inge Krokrygg var nu ensam kvar av bröderna. Han satt den mäktige Gregorius Dagson till befälhavare på Kongahälla. Där fick Inge och Gregorius utkämpa hårda strider

mot Håkon Hårdabreds flotta. Håkon var son till Sigurd och endast 10 år gammal. Han blev besegrad och flydde mot Dalsland. På Sörbo i Hedekas undkom Håkon en mordbrand och hämnades genom att bränna inne Gregorius svåger Halldor på gården Vettland.

Gregorius i Foss

Då Gregorius fick höra detta dåd kom han med en bondehär till Foss kyrka trettondagen 1161 där han visste att Håkons folk låg. Gregorius kom som han brukade klädd i guldhjälms med en egen hird på 100 man.

Håkons här hade dock dragit sig tillbaka på andra sidan Kvistrumsälven och till Sörbygden och skulle därifrån tåga mot Kongahälla.

Gregorius hann upp dem vid Bäveån vid Uddevalla där han blev lurad att gå över den frusna ån. Isen brast och Gregorius drunknade. Med honom föll kung Inges mäktigaste stöd. Kort därefter dödades också Inge av brorsonen Håkon vid Oslo 1161. Så hade skotten Harald Gilles tre söner förgjort varandra.

Kung Sverre

På gården Sörbo i Hedekas står en minnessten rest av Vikarvet på 1930-talet, efter en märklig händelse den 13 mars 1177. Här samlades 300 män av Birkenbeinarna för att hålla ting och för att kröna en ung man från Färöarna vid namn Sverre Sigurdsson till kung. Sverre föddes 1151 i Bergen. Hans mor var en enkel bonddötter från Vestlandet som var gift med en kammakare från Färöarna. Sverres far påstods av hans mor vara kung

varit präst eller diakon. Också han uppgav sig vara bror till Sigurd Jorsalafar. Han mördade Harald Gille 1136 då denne blev överraskad hos sin frilla. Sigurd Slembes planer på kungatronen korsades då Harald Gillens två minderåriga söner Inge och Sigurd utropades till samkungar. Sigurd Slembe befriade då istället Magnus Blinde ur klostret och stödde hans sak mot bröderna.

Stenen kan vara rest efter slaget vid Färlev 1134

Slaget vid Krokaskog och Holmen Grå

Nu såg svenskarna sin chans. Från Västergötland kom den mäktige folkungen Carl Sunesson med en här för att ta Bohuslän. Ett slag stod vid Krokaskog vid Krokstad där det finns en muntlig tradition om ett slag mellan svenskar och normän. De länsherrar som stödde de små kungabarnen besegrade västgötarna här år 1137. Vid Holmen Grå, nordväst om Strömstad stod nästa slag till sjöss 1139. Sigurd Slembe och Magnus Blinde kom med en dansk flotta på 30 skepp. Men de möttes av kungabarnens flotta på 20 välutrustade skepp. Både den blinde kung Magnus och Sigurd Slembe dödades vid slaget.

Eystein från Skottland

Efter slaget vid Holmen Grå var Harald Gillens två små söner, Inge och Sigurd samkungar i Norge. Så länge de var barn rådde god fred i landet och deras gamla rådgivare styrde. Men efter sex år hämtades en oäkta son till Harald till Norge från Skottland och tillsammans med honom han mor,

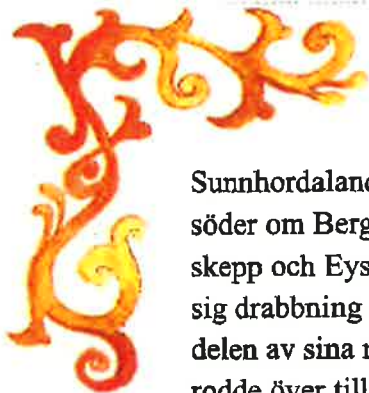
en irländsk kvinna som hette Bjadök. Denne son Eystein hade Harald Gille erkänt som sin son på dödsbädden och han utropades till att dela Norge med sina halvbröder 1142.

Det dröjde inte länge förrän bröderna var i fejd med varandra. Sigurd som kallades Sigurd Munn utvecklades till en våldsman, "ofridsam i allt redan under uppväxtåren" och så var också Eystein, fast han var känd för att vara mer rättvis än Sigurd men "hagalen och snål".

Sigurd och Eystein sökte till en början stöd hos varandra mot Inge. De hade båda stöd hos allmogen som var i opposition mot kyrkan. Bakom Inge stod stormännen som gjorde som de ville med honom eftersom han var svag till kroppen. Inge kallades "Krokrygg" eller "Krokbak" eftersom han var puckelryggig. "Men han var det fagraste man till ansiktet med gyllene och rätt tunt hår, mycket krusigt. Han var liten till växten och kunde med möda gå ostödd, då hans ena ben var förkrympt och han hade puckel i axlar och bringa" skriver Snorre. Snart kom Eystein och Inge överens om att beröva Sigurd kungavärdigheten. Man hade stämt möte i Bergen. Där dräptes Sigurd sommaren 1155 av Inges män med stormannen Gregorius Dagsson i spetsen. Eystein fann för gott att återvända till Viken då han säkert inte litade på Inge. Denne begav sig till Trøndelag för att stärka sin ställning.

Två år efter Sigurds fall låg Inge Krokrygg och Eystein i fiendskap. De möttes med sina flottor vid

Sunnhordaland på Norges västkust, söder om Bergen. Inge kom med 80 skepp och Eystein 45. Då det närmade sig drabbning övergavs Eystein av större delen av sina män som i hemlighet rodde över till Inge. Eystein gav då upp, förstörde allt han inte kunde ta med sig och lät det största skeppet ligga, tung som den var att ro. Eystein tog sig landvägen till Viken. Han samlade 1200 man vid Foss. Kung Inge tog sjövägen med sin flotta och seglade in i Gullmarsfjorden.

När Eysteins män såg Inges flotta förlorade de modet och sprang till skogs var och en åt sitt håll. Eystein blev kvar med endast en man i följe. När Inge kom iland skickade han några män med Simon Skalp som ledare att leta upp Eystein. Simon var svåger till Inge och forne hirdman. Denne hade fått i uppdrag att döda Eystein. Då Eysteien väl var funnen vid Foss kyrka bad han att få besöka mässan i kyrkan.

Efteråt väntade Simon och hans män på honom och han fördes strax söder bakom kyrkan. Eystein bad om att få bli huggen i kors mellan skuldrorna till minne av Kristi kors. Legenderna gör gällande att där hans blod rann ner på jorden sprang en källa upp, som kom att kallas Helga Korskälla.

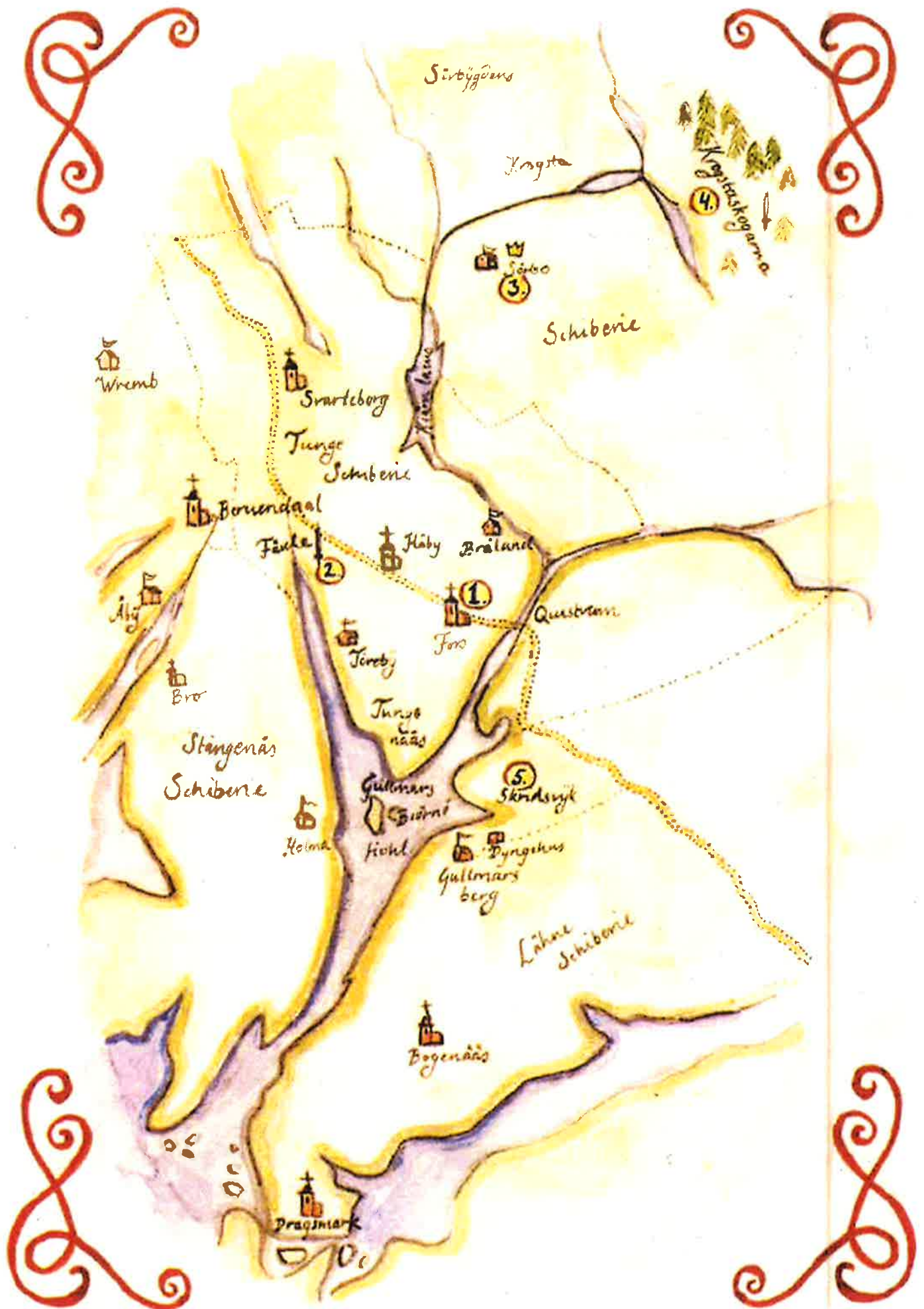
En annan källa rann upp, där kungen stod lik före gravsättningen. Denna källa kallas Skårkällan och den finns fortfarande likadan som Snorre beskrev den, i backen sydväst om kyrkan. Gravsättningen skedde inne i Foss kyrka.

Karta

1. Foss, Korskällan och Skårkällan där kung Eystien blev dräpt av Simon Skalp.
2. Slaget vid Färlev 1134 mellan den irländska äventyraren Harald Gille och Kung Magnus. Kung Magnus vann slaget och blev därmed kung över hela Norge.
3. Gården Sörbo där Sverre valdes till kung av Birkenbeinarna 1177.
4. Slaget vid Krokaskogarna mellan den svenska folkungen Carl Sunesson och läns herrarna till de norska kungabarnen.
5. Simon i Skredsviks gård som blev nerbränd av kung Sverre.

Schiberie = Skeppreda. Kung Sverre delade in Bohuslän i skeppsredor, där en skeppsreda skulle ställa upp med 40 krigare eller roddare i ett skepp.

Tunge skeppsreda innefattar nuvarande Foss, Håby och Svarteborgs församlingar. Sörbygdens skeppsreda innefattar Hede, Krogstad och Sanne församlingar.

Sirbygdens

Krogsta

Kogstaskogarna
4

Sjöbo
3

Schiberie

Wremb

Svarteborg

Tunge Schiberie

Borundaal

Fäcke
2

Håby Bräland

Fero
1

Quiström

Ålg

Bro

Stängenäs Schiberie

Torsby

Tunnsnäås

Skändsvik
5

Hölmå

Gullmars Sjörni

Höhl
Gullmars berg
Dyngshus

Låhne Schiberie

Bogenäs

Dragmark

Snorre Sturlasson

Snorre Sturlasson var en isländsk författare, diktare och storman som levde mellan åren 1178 och 1241.

Det är bland annat från Snorre som mycket av kunskap om vikingatiden och medeltiden kommer ifrån.

Snorre bortlämnades redan som treåring för att uppfostras på gården Udden på Island. Under sin nye husbonde Jon Loftson fick Snorre tillgång till dåtidens litterära värld, på gården vistades också många av dåtidens stora författare. Sommaren 1218 seglar Snorre från Island till Norge. Där gästar han först Skule Jarl över vintern, och besöker över sommaren 1219 Eskil Magnusson i Skara. Snorre antecknar och skriver ned allt som kom i hans väg.

Snorres Edda

Munkedals
Kommun

INTERREG IIIA
SVERIGE - NORGE

Illustration och layout: Charlotta Hognert 2006

Pris: 20:-